YERLİ - YERSİZ FELSEFE

ORUÇ ARUOBA

Epeydir, düşünceler silahlandı, kavramlar kurşuna dönüştü. Sokaklarda «karşıt düşünce» avlayan ideoloji, dersliklerde, kimi zaman suskun, kimi zaman kızgın, ama her zaman herşeyi anlamış, çözümlemiş, bilir; **sağır** oturuyor. Düşünce eğitimi anlamsızlaşıyor, düşünmenin amaçları haksızlaşıyor, değerliyi değersizden ayıran sınır bulanık mı bulanık.

Böyle bir durumda, **düşünce adına cinayet işlenen bir çağda,** görev felsefeye düşer : Düşünceyi savunma, cinayeti lanetleme görevi. Ama felsefe yargılayamaz hiçbir şeyi; hiçbir şeye hüküm de giydiremez —değersiz karşısında tek yapabileceği değerliyi bulup çıkarıp göstermektir.

Bu yazı ise bunu yapmıyor; felsefe yapmıyor, yapamıyor. Felsefecinin **yerine,** bu **sorunlu** yere bakarak, olsa olsa, böyle bir görevi üstlenecek felsefenin nerede bulunabileceğine, bulunması gerektiğine değiniyor; felsefeye bir **yer** arıyor.

Bu yer bulunacaktır, belirmeğe başlamıştır bile; felsefe yönelecektir bu yere, yönelmeğe başlamıştır bile —bunu söyleten de iyimserlik değil : İnsanda değersiz nasıl hep değerlinin yanında ortaya çıkarsa, değerliyi de birlikte getirir hep; zorlar onu ortaya çıkmağa, dile gelmeğe.

Felsefe yavaştır (hele kurşuna göre pek yavaş), yavaş yürür; ama bir gün yola çıkar mutlaka; yılmadan, durmadan, tükenmeden yol alır. —Kafkanın ulağı gibidir o : Hiç ulaşamayacakmış gibi göründüğünde, ulaşmıştır.

* * *

Ama sen, pencerende oturur, düşünü
kurarsın bu haberin, akşam çökünce.
Franz Kafka, **Eine kaiserliche Botschaft**
(Ein Landarzt, 1919) **Gesammelte Werke,**
(herausge. Max Brod) **Erzaehlungen,** New York
1946, s. 170

Eski bir konudur : Thales, «yıldızlara bakacağım derken önündeki kuyuyu görmeden» «bilgelik» yapmaya başlayalı —ve tabiî kuyuya düşüp gülünç olalı— beri; Sokrates de, «gençleri baştan çıkarmak, iyiyi kötü, kötüyü iyi göstermek, [ve tabiî :] devletin benimsediği tanrılardan başka tanrılara tapınmak» yüzünden suçlu düşeli beri, felsefenin yaygın toplum uğraşıları içindeki yeri; daha doğrusu, şu garip kişinin, felsefeyle uğraşan kişinin toplum içindeki yeri bir sorun olagelmiştir.

[Yazıda, «felsefe», «toplum» gibi sözcükler, bu kavramlara bağlanan insan etkinliklerini imlediğinden, bilerek çeşitli antropomorfizmler yapılıyor : «Felsefe» sözcüğüyle felsefe yapan kişinin uğraşı - yaşam biçimi, «toplum»la da yaygın, kabul görmüş uğraşılar - yaşam biçimleri imleniyor. Bununla da kalınmıyor, «felsefe» sözcüğü dehşetli bir kaypaklığa terkedilmiş, içlemi allak - bullak bir kavrama bağlanıyor. Okur, bunların gerekliğini, yazının bütünlüğünden çıkarabilecek.]

Ortaçağda bulunan çözüm kesin : Topluma (: dine) yararlı olan (: dini «akılla temellendiren») felsefeler azizlenir, zararlı olanlar da, yani toplumun (: dinin) kafasına uymayan işlerle uğraşanlar (: büyücüler) ait oldukları şeytana kestirme yoldan teslim edilir. İşler sonradan pek değişmemiş, ama biraz yumuşamış : Bir yandan, felsefeleriyle toplumun işlerine burun sokanlar, «politik» konulara girenler, ya (Spinoza gibi) «düşünce özgürlüğü» falan diye toplama aykırı düşünce, yalıtlanmış, yalnız bırakılmış, ya da (Locke gibi) yaygın özlemleri açık - seçik dilegetirince, baştacı edilmiş, düşüncelerine toplumu biçimlendirici işlevler tanınmış —yani, temelde yakılmalar ile azizlenmeler ılımlanarak sürmüş—; öte yandan da, toplum işleriyle dolaysız ilgili olmayan ama yine de ipe - sapa gelmez işlerle uğraşanlar, (Hume gibi) felsefelerini «masum» göstererek, ya da (Kant gibi) «asıl» felsefelerini toplumdan uzak tutarak kendilerini savunmuşlar, bu yolla da, zamanla, toplumun içinde, ama biraz «uzağında», ancak yine de —belki de tam bu yüzden— «hoşgörülen» bir yer tutmuşlar : Akademisyenlik. Gerçi Hume'un Glasgow'da, Edinburgh'da profesörlük başvuruları «deistliği» yüzünden geri çevrilmiş; ama Kant, Prusya Prensliği'nin «ateistlik» soruşturmalarından paçayı kurtarmış, Königsberg'deki kürsüsünde bırakılmış. Giderek de, kürsülerinden kendisine seslenen, «Ulus»una «Söylevler» çeken bu ilginç yaratıklar, felsefe profesörleri (Fichte, Schelling, Hegel), toplumun bayağı hoşuna gitmeğe başlamışlar, benimsenmeğe başlanmışlar.

Böylelikle, akademik felsefe sayesinde, felsefe ile toplum arasında bir uyumun tam sağlandığı sırada, işler yeniden karıştı : Her türlü akademisyenliği yadsıyan Marx, British Museum'daki masasından «dünyayı yorumlama yerine değiştirme»ye, kendi akademisyenliğini bırakan Nietzsche de, Alplerin tepelerinden «putları yıkmağa» girişti. Sonra da, bu iki «büyük»ün peşine takılanlar

—takılabildiklerini sananlar— toplumun töresine, aktöresine dil uzatmağa, geleceğine el atmağa koyuldular.

Felsefe, tam giydirilip kuşandırılıp, saçları taranıp, misafirliklere götürülür hale gelmişken, başladı evsahibinin masa örtüsünü çekmeğe, çay takımlarını kırmağa...

Böylece günümüze gelindi.

Bu çatallı gelenek yoluyle de, toplumda az - çok yerleşik iki yer açılmış oldu felsefeye : Akademisyenlik ile ideologluk : —

Bir «bilim dalı», öğrenim konusu bir bilgi dalı niteliğine bürünerek, «uzmanlık»lı - «ünvan»lı, «periodik»li - «literatür»lü bir **saygınlık** kazanmak (kürsüler, profesörlükler, üniversitelerin adlarıyla anılan «okul»lar, v.b.), ya da, toplumu değiştirme çabalarının «düşünsel» tabanını işleyen bir «strateji - taktik» yöntemi niteliğine bürünerek, siyasal eyleme temel sağlayan —ya da onu sonradan temellendiren— bir kuramsal uğraşı, başka «dünyagörüşleri»ne karşı da bir «polemik» becerisi olarak **yaygınlık** kazanmak (partilerin «bilim kurul»ları, politika «danışman»ları, «kadro»lar, v.b.).

Ama, diyoruz, her iki durumda da, saygınlaştığında da, yaygınlaştığında da, niteliği değişmiştir felsefenin; daha doğrusu, **bu** uğraşılar **felsefe** değildir artık. «Felsefe», toplumda yer bulmuş bulmasına, ama felsefeliği pahasına...

Şimdi, bu saygın «felsefe» ile yaygın «felsefe»nin neden felsefe olmadıklarına bakmamız gerekiyor —felsefe sözcüğüyle imlenen uğraşının **asıl** niteliği nedir ki, «felsefe»nin bu «çağdaş» biçimlerini bu sözcükle nitelemek istemiyoruz? Ve, çağımızda nasıl bir yeri **olmalı** felsefenin, **asıl** yeri bu tanınan yerler değilse?

*
* *

[Ters bir yol izleyelim : Felsefe adını taşıyan uğraşı - yaşam biçiminden ne anladığımızı baştan söyleyip, ele alınan öteki iki uğraşının bundan nasıl ayrıldıklarını sonra göstermek yerine, bu iki uğraşıyı önce ele alarak, buradan felsefe dediğimiz uğraşıya geçelim. İşin, yapısı gereği böyle olması gerektiği de söylenebilir, kolayına kaçtığımız da...]

Akademik eğitim, öğretimle, yani eğitimi yapılacak alanda daha önce ortaya konmuşların aktarılması yoluyle işlemek zorundadır, çünkü, eğitimle amaçlanan (amaçlanması gereken) **yeni** bilgidir; yani, eski bilgi birikimi sürdürülür, aktarılır, çünkü amaçlanan, bu birikime yeni bilgilerin eklenmesi, bilginin artması, alanın ilerlemesidir. Böyle olmasaydı, eğitim (kendi kuyruğunu yiyen yılan gibi) iş gördüğü alanın tükenmesine yol açardı. Buna, **bilginin aktarılabilirliği** koşulu diyelim. Öte yandan, bu bilgi birikimini aktarabilmenin (öğretimin) de koşulu, öğretileceklerin her an «el altında», «hazır» bulunması, yani aktarılacak bilgilerin nesnelerinin her istendiğinde/herkese gösterilebilir olmasıdır. Böyle olmasaydı, yani nesnesi «kalıcı» olmasaydı, bilgi de kalıcı olmaz, kalıcı olmayınca da aktarılma olanağı bulunmazdı. Buna, **bilginin ulaşılabilirliği** koşulu diyelim. Böylece de, aktarılan tek bilgilerin «kalıcı» olduğu alanlarda (başka, her alan için farklı olabilecek koşullarla) bilgiler birikebilir, yeni bilgiler eskilerin üstünde kurulabilir; bilgi alanı da araştırma alanı edindiği nesne alanı üzerinde

giderek genişler, o alan üzerine bilgiler artar, giderek daha çok şey bilinir. Böyle olmasaydı, belirli bir bilgi dalında **araştırma** yapmak anlamsız olurdu. Buna da **bilginin artabilirliği** koşulu diyelim.

Görülebileceği gibi, bir bilgi alanında öğretim yoluyle eğitim yapılabilmesi için bu koşullar gerekli, ama buradaki sıraları hiç de zorunlu değil : Bilgi ulaşılabilir olduğundan artabilirdir, artabilir olduğundan aktarılabilirdir, de diyebiliriz; (kalıcı olduğundan) artabilirdir, artabilir olduğundan aktarılabilirdir, aktarılabilir olduğundan da ulaşılabilirdir de... Bu koşullar, farklı bakış açılarından, başka biçimlerde sıralanabilir; çünkü yalın koşul olma bağlantısının ötesinde, karşılıklı koşul olma bağlantıları var bunlar arasında; bu bağlantılar bütünü de eğitim - öğretim bağlamını oluşturur.

Şimdi bu koşullar açısından, saygın dediğimiz akademik «felsefe»nin durumuna geçelim —felsefî bilgi, eğitim - öğretimi olanaklı kılan bu bilgi koşullarını yerine getiriyorsa, felsefe de, akademik bir eğitim uğraşısı olarak, toplum kurumlarındaki yerine hak kazanır. [Sözü bu noktaya getirip, felsefî bilginin bu koşulları yerine getirmediğini söylemek istediğimiz besbelli; ama yekten, «felsefede bilgi aktarılabilir - ulaşılabilir - artabilir **değildir**» de demek istemiyoruz :]

Felsefî bilgi aktarılabilir, ama öteki bilgi dalları için geçerli olan koşulların **tam tersi** koşullarda : öteki bilgi dallarında, öğrencinin aktarılacak bilgiyi öğrenciye **vermesi** yeterlidir (birinin tahtaya yazması, dikte etmesi; ötekinin not tutması, v.b.); oysa felsefede öğrenme olacaksa, öğrencinin öğreneceği bilgiyi kendisinin **alması** gerekir. Felsefede «eski» bilgi aktarılamaz. Her **felsefî bilgi, öğrenildiğinde, yenidir.**

Aynı şey [etkinlik - edilgenlik tersliği de diyebilirdik buna] öteki iki koşul için de söz konusu : Felsefede öğretim öğrenim olacaksa, öğrencinin bilgiye, yani bilginin nesnesine kendisinin ulaşması gerekir; bu ulaşma da, daha önce bulunmayan bir nesneye ulaşmaktır; çünkü felsefî bilgi edindiğinde, bu bilginin karşıladığı nesne artık «eski» nesne değildir. **Her felsefî bilgi, ulaşıldığında, yeni bir nesneyi karşılamaktadır.** Aynı şekilde, felsefî bilgi artacak, ilerleyecekse, bunu gerçekleştirecek olanın (araştırıcının) kendi (yeni) bilgisini üzerine yerleştireceği bilgi geçmişini kendisinin kurması gerekir; felsefede «hazır» bir bilgi geçmişi yoktur. **Felsefî bilginin her ilerlemesi, gerçekleştiğinde, kendi geleneğini kendisi yeniden kurmuştur.** Oysa öteki bilgi dallarında, bu son iki koşul, **eski/kalıcı** bilgi olanağıyla yerine gelmektedir. Felsefede ise «eski» bilgi, bilgi olacaksa yani onu **şimdi** öğrenene birşeyler söyleyecekse, **yenilenmek** zorundadır. **Felsefî bilgi, kalıcı ise, yenidir.**

Bütün bu söylenenlerin temelinde felsefî bilginin yeniliği dediğimiz şey yatıyor: şimdi bunu açımlamamız gerekiyor: —

Whitehead, biryerlerde, «bütün felsefe Platon'a düşülmüş dipnotlardan ibarettir» demiş. Bu söz doğru sayılabilir(*). **Felsefede söylenecek yeni birşey yoktur.** Daha doğrusu, «felsefede söylenecek her yeni için, onu karşılayan, aynı şeyi söy-

---

(*) S.g., burada felsefe eğitimi üzerine söylediklerimiz, Platon'da (Sokrates'in eğitim biçiminde) vardır — yani, **bulunabilir.**

leyen bir eski bulunabilir.» (Kant) Felsefede söylenecek yeni bir şeyin bulunması için, tek bir koşul yeterli olabilirdi: **İnsan değişseydi,** insanın **yapısı,** ne tür bir varlık olduğunu belirleyen **olanaklar** değişebilseydi, felsefeye de söyleyeceği yeni şeyler çıkabilirdi. Oysa, insan hep aynı «İnsan» olduğuna, hep aynı olanaklara sahip olduğuna göre; felsefe de bunca yüzyıldır boyuna insan üzerine birşeyler söyleyegeldiğine göre, felsefe, bilgi kaynağını, insanı kurutmuştur bile, diyebiliriz. (Hegel, tarih ile birlikte felsefeyi de «bitireli» beri, akademik felsefenin cağımızda iyice belirginleşen kısırlığı buna kanıttır. Aynı şekilde, «mantık - bilim felsefesi» merakı; aynı şekilde, felsefe «tez»lerinin hep «eski» filozoflar **üzerine** yapılma gereksinmesinin duyulması, v.b) [Burası yeri mi bilmiyorum, ama ilginç bir öykü var: Akademik felsefe kurumlarımızdan birinde, bir «tez konusu» saptandığında, bu işlerle uğraşan bir uluslararası kuruluşa yazılıp, konunun daha önce işlenip işlenmediği sorulurmuş - işlenmemişse de tezin «orijinal»liği belirlenmiş olurmuş!]

Ama, bu demek değildir ki felsefeye artık yalnızca susmak kalmıştır: **Tam tersine:** Felsefede herşeyi **hep yeniden** söylemek gerekir. Felsefede yeni bir şey. yoktur; ama felsefede ne **varsa** yenidir. Felsefede herşey eskiden vardır; ama felsefede şimdi, yeni bir şey **yoksa,** hiçbir şey yoktur.

[Paradokslardan hoşlandığımız belli oluyor; ama burada söz oyunundan öte birşeyler var yine de : Bir sınır çizmeğe çalışıyoruz.]

Çünkü, hiç değişmeyen «İnsan», sürekli değişen koşullar içinde yaşar : İnsan değişmiyor, ama insanın «dünya»sında değişmeyen birşey yok neredeyse. Bu yüzden felsefenin insan üzerine söylediği, söylendiği anda doğruysa, hep **doğrudur;** ama söylendiği anda **uygunluğunu** yitirmiştir —felsefe insanı insana gösterir; gösterilen insan da hep aynı insandır; ama bu insanın, belirli bir çağın insanına gösterilmesinin gerekçesi, o çağ ile, o çağın «insan dünyası» ile birlikte yiter gider; çünkü gösterilen insanı görecek olan insan, farklı bir insandır artık; başka bir çağa geçilmiştir, başka bir «dünya»nın insanıdır artık «insan». Ona, bu yeni insana, kendisini, insanı yeniden göstermek gerekir. [Çünkü hep unutur insan kendini: «İnsan, kendisi olmayı reddeden varlıktır» (Camus); bu yüzden de «sonu gelmeyen bir yenilgi»dir (Rieux) felsefenin işi.]

Böylece, felsefe, gerçekte hep aynı şeyi söyler — ama hep farklı biçimlerde, farklı koşullar altında, farklı gereksinimlerden yola çıkarak, farklı amaçlarla: İnsan tektir, aynıdır; bu yüzden de felsefe hep aynı felsefedir; ama, ne kadar çağ/ne kadar filozof varsa, o kadar çok farklı felsefe vardır. Felsefe öğretimi de bu noktaları hesaba katmak zorundadır.

[Bu noktada, «Felsefe Tarihinin Çıkmazı» diye bir başlık atıp, ne filozoflar arasında benzerlik ne de felsefede değişme, ne filozoflar arasında ayrılık ne de felsefede aynılık gösterecek bir felsefe tarihi üzerine birşeyler söyleyebilirdik; ama bu, konudan uzaklaşmak olurdu. Konumuz, felsefeye bir bugün aramak, bir dün değil.]

Felsefe, öyleyse, akademik olurken, kendi bilgi özelliklerine uygunluğunu koruyacaksa, tek bir yol kalıyor önünde : **Akademikliği sürekli yadsıyan bir akademiklik.** Felsefe öğretmeni, her dersinin başında ve sonunda, kendi dersini, bir **felsefe** dersi verilmekte olmasını anlamsız kılan birşeyler söyleyebiliyorsa, felsefeyi akademikliğe feda etmeye**bilir.** Öğrenci de, felsefe dersinden çıkarken, **hiçbirşey öğrenmediği** duygusunu duyuyorsa, birşeyler edinmiş **olabilir...** Felsefe ancak akademik bir yeri olamayacağını anlatarak, bunu anlatmak **için,** akademik yerinde durabilir.

[Bir başka felsefe akademisyeni, Adnan Onart, buradakine benzer konuları ele alan bir yazısında («Öğretimi Açısından Felsefe», **Yazı,** 1975/1), felsefecinin uzman olamayacağı, felsefe öğretiminin bilgi aktarımı olmadığı gibi noktalara değinerek, buradakine yakın şeyler söylüyor. Bu yakınlığın, bu iki yazıyı yazanların dostluklarından öte bir temeli olsa gerek.]

Şimdi yaygın dediğimiz felsefeye geçebiliriz. [Felsefeyi bu ikinci «yer»inden uzaklaştırmak daha kolay olacak —belki de birincisiyle, bu yazıyı yazan akademisyendir diye bu kadar uğraştık: Kendini yadsımak kolay değil— zaten yadsıma görüntüsü altında bal gibi haklı gösterdik kendi yerimizi! Belki asistan maaşımızdan olmamak için, ya da, belki de...]

Felsefe ideologluk yapamaz.

Saygın olmağa, kendisine sürekli saygısızlık ederek dayanabilir; ama yaygın olmayı istemeden nasıl yaygın olabilir, yaygınlığı yadsıyarak nasıl yaygın kalabilir?

İdeoloji, iki yönden, hem felsefeye giden hem de ondan kendisine gelen yolu tıkar: İlkin, insan gerçekliğini (toplumu) beğenmemesini insanın yapısına bağlayarak; insanı değiştirmek isteyerek. İdeoloji insanı beğenmez, değiştirmek ister; oysa felsefe, insanın aynılığını, olanaklarının değişmezliğini vurgulamadan edemez, insanı değiştirmek isteyemez. İkincileyin, insan gerçekliğini durdurmak isteyerek, bunu da insanın yapısının gerçekleşme koşullarını dondurmak, insanın hep tek bir biçimde, kendi koyduğu toplum ideali içinde gerçekleşmesini isteyerek. İdeoloji insanı sınırlandırmak ister; oysa felsefe, insanın zenginliğini, gerçekleşme çeşitliğini vurgulamadan edemez, insanı dondurmak isteyemez. [Yine çelişik şeyler söyler gibiyiz; ama okur —tümcelerimizden hâlâ bezmemişse— buna alışmış olmalı!]

*
* *

Çağımızda saygın ve yaygın iki «felsefe» türüne baktık [pek kısa, belki de özsüz bir biçimde], bunları felsefeden saymadık. Şimdi, gerçek felsefe sayabileceğimiz [aslında, düpedüz, beğendiğimiz ya da beğenebileceğimiz] felsefeyi ararken, yine buradan, saygınlık ile yaygınlıktan yola çıkabiliriz: Felsefeye saygın ve/ya da yaygın olma yolunu kapadığımıza göre, aynı noktadan geri dönerek, felsefenin saygın/yaygın olanlar karşısındaki durumuna bakmak, konuyu yürütecek bir yol açabilir.—

Felsefeyi başlatan, yani filozofa felsefe yapma gereksinmesini duyuran, hep saygınlık ve yaygınlıktır. Filozof, genel çizgileriyle üç türde toplanabilecek şeyleri **dert** edinir kendine, sorun edinir: Ya bir **anlamsızlığı,** ya bir **haksızlığı** ya da bir **değersizliği.** Ama bunlar hep **saygın - yaygın** anlamsızlıklar, **saygın - yaygın** haksızlıklar, **saygın - yaygın** değersizliklerdir. Felsefe (olumsuzunu söylersek) saygınlıklara/yaygınlıklara karşı çıkma uğraşısıdır en temelde.

[Bu noktada, belirttiğimiz sorun türleri ile felsefe konuları/filozof tipleri arasındaki bağlantılara girebilir, «anlamsızlık» türü sorunlar daha çok anlam/dil/bilgi felsefesi benzeri dallarda, «haksızlık» türü toplum/devlet/hukuk felsefesi benzeri dallarda, «değersizlik» de sanat/değer felsefesi/etik benzeri dallarda felsefe yapmaya götürür filozofu; bu sorun türlerinden hangisine duyarlı olduğu da filozofun **tipini** ele verir: kişilik yapısında **dürüstlük** ağır basanlar birincilerle, **saygı** ağır basanlar ikincilerle, **sevgi** ağır basanlar da üçüncülerle uğraşır; bu «kişi değerleri»nden anlaşılacağı gibi de (saygı, dürüstlere vergidir; sevgi ise bir dürüstlük - saygı temeli üzerinde durur ancak), **büyük** filozofların sorunları, üç «tür»ün özelliklerini taşır, sıralamada aşağıya doğru indikçe (2+1, ya da yalnızca 1) filozofun çapı düşer, diyebilir, bir çeşit historiografik filozofo psikanaliz, ya da psikanalitik filozofo - historioloji, ya da filozofik historio - psikanaliz (!) yapmaya girişebilirdik. Bu çeşit ayartılar çok güçlü.]

Bu anlamsızlıklar - haksızlıklar - değersizlikler, felsefenin gözünde, çağının insana sürdüğü lekelerdir: Felsefe, çağının insanına **karşı** insanı, çağının insan gerçekliğine **karşı** insan olanaklarını savunur, çünkü, çağında saygın - yaygın olan, böylece de çağının insan gerçekliğini biçimlendiren anlayışlar —toplum biçimleri, hukuk anlayışları, bilgi görüşleri, sanat «beğeni»leri, v.b.; en temelde yaşam biçimleri—, bunların da temelindeki insan anlayışı [felsefeye göre], insanın yapısını yoksullaştırıcı, insanın olanaklarını kısıtlayıcı anlayışlardır. Çağının insanı, insan için **tehlikelidir** felsefeye göre. Çağındaki saygın - yaygın insanı **beğenmez** felsefe; sorunludur bu insan ona göre —**insana** göre.

Felsefe, çağına karşı insanı savunur; bunu yaparken de, insanı, insanın bütünlüğünü gösterir çağının insanına, insan - olmayı gösterir; «insan ol» der çağının insanına, «—böyle olma, olduğun gibi olma». [Oysa bal gibi «insan»dır her çağda insan —belki de boşuna karıştırıyorlar ortalığı filozoflar, belki en iyisi «dünyayı yorumlamak»la yetinmek...!] Gördüğü anlamsızlıklara karşı anlamlıyı, haksızlıklara karşı haklıyı, değersizliklere karşı değerliyi gösterir —çağının insanına insanın yapısını gösterir.

[Çağını **evetlemiş,** ya da/aynı zamanda insanı **hayırlamış** tek bir filozof bulunsaydı, gösterilebilseydi, söylediklerimiz çürütülmüş olurdu. (Burada hemen Hegel gelecektir akıllara —şu kadarını söyleyelim: Hegel'i filozof saymamızı sağlayan, çağını «tinin kendini açığa çıkarması»nın doruk noktası sayması; tarihi, pek beğendiği Prusya Krallığı'yla «bitirmesi» değil herhalde.)]

* * *

Artık çağımıza ve yazının «asıl» söylemek istediğine geliyoruz.

Nedir çağımızda saygın - yaygın olan? Saygın - yaygın insan kim bugün?

Bilim yaygın çağımızda, bu yüzden de saygın insan bilim adamı. Politika yaygın çağımızda, bu yüzden de saygın insan ideolog.

[Yaygın ile saygın arasına koyduğumuz tirenin önemini bilen en yaygın ideoloji de, böylece, saygınlığı yani «bilimselliğ»i seçmiş kendisine. Bu yüzden de «felsefe»nin yukarıda gördüğümüz iki türü, «toplumcu/bilimci aydın»ın kimliğinde birleşiyor. Bu tamlamaya «çağdaş/ilerici» sıfatlarını da eklersek, işte size günün baştacı insan tipi.]

Demek ki felsefe bilimciliğe ve ideologluğa karşı çıkacak çağımızda [bu bir öneri değil, bir yordama, daha doğrusu bir saptama], insanı her yanıyla «bilimsel»leştirme yönelimine, yaşamı bütün boyutlarıyla «politize» etme yönelimine; insanın zenginliğini denklemlere, neden-etkilere, insan yaşamını toplum kalıplarına indirgeme yönelimlerine...

Ama nasıl, yani: **Neyle?**

İki şey var elinde felsefenin, bu karşı çıkmada kullanacağı, yöneleceği: **Sanat** ile **yaşam.** Ya da, ikisinin birleştiği yer, sanatın anlattığı yaşayan şey: **Kişi.**

Bugün felsefe olacaksa, yani, insanın çağımızdaki gerçekleşmesinin yanlılıklarına, köşeye itilmiş olanaklarına parmak basılacak, insanı bütün, tam tutma, yüceltme yolunda çabalar olacaksa, felsefe, kişiye, kişilerarası ilişkilere yönelecektir. (Yönelmiştir de. Yalnızca «büyük»leri sayarsak: Nietzsche'yle başlayarak, Heidegger, Camus, Wittgenstein.)

«Bilimsel»liğe karşı sanatı, «politizasyon»a karşı yaşamı koyacak; kişiyi esirgemeğe, onun varlık alanını, yaşamı korumağa çalışacak; insanın «silinmeğ»e yüztutmuş «yüz»üne*, kişiye ayna tutacaktır. Felsefenin yeri, kişinin yanında çağımızda.

Felsefe, sanatın yoldaşı, yaşamın savunucusu, kişinin sözcüsü olmalı bugün.

[Bu son parçayı kısa, yazıyı da burada hepten kesmek gerekti («asıl» söylemek istediğimiz de bu son parçadaydı ya...); yoksa, amacı felsefe üzerine lâf etmek olan yazı, kendisi «felsefe» olmağa yeltenecekti.]

(*) Bkz. İoanna Kuçuradi, **In the Face of Effaced Faces,** XV. Dünya Felsefe Kongresi (Varna 1973) Problematica 7. (Türkçesi: «Silinmiş Yüzler Karşısında», **Hecettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi,** cilt 7, sayı 1 - 2, Mart - Ekim 1975).

Yazı Dergisi, 1980, 8. sayı

EVV3L
http://evvel.org

Oruç Aruoba İlgileri
http://evvel.org/ilgi/oruc-aruoba